

Asia: VN/12316/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

- alueellisia rajauksia,
- hehtaariperusteinen varausmaksu
- varausajan lyhentäminen
- varauspäätöksen sisällön tarkentaminen
- varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.
- Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

Eri toimijoilla tulee olla riittävät mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa omaa elinympäristöä koskevaan päätöksentekoon. Tästä näkökulmasta esitetyt muutokset 8, 12 ja 14 §:iin ovat perusteltuja.

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Kaivostoimintaa määrittävät kaivoslain ohella monet muut lait. Yksinomaan kaivostoiminnan ympäristöasioiden hallintaan vaikuttavat lukuisat laajat säädöskokonaisuudet ja niihin liittyvä menettely. Ympäristölainsäädännön osalta keskeisiä kaivostoimintaa määrittäviä lakeja ovat maankäyttö- ja rakennuslaki, laki ympäristövaikutusten arvioinnista, vesilaki, ympäristönsuojelulaki, jätelaki ja luonnonsuojelulaki.

Sääntelykokonaisuus on, kuten oikeuskansleri on todennut, varsin mutkikas mutta muuta keinoa sen toteuttamiseen ei liene tällä hetkellä. Toisaalta asiaa vaikeuttaa edelleen se, että käytännön soveltamiskysymyksiä lupien osalta ei ole vielä saatu tässä vaiheessa.

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsinnän aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehdoilla? Millaisilla?

Kaivosprosesseissa syntyy runsaasti jätevettä ja kaivostoiminnassa käytetään runsaasti kemikaaleja, joista osa on hyvin myrkyllisiä. Nykylainsäädännön mukaan jätevedet eivät saa heikentää vesistöjen tilaa. Tämä koskee kuitenkin vain suunnitelman mukaisia päästöjä. Lupaviranomaiset eivät ota huomioon useampien kaivosten yhteisvaikutusta vesistöön.

Kaivosjätteen varastoinnin maanrakennustekniset vaatimukset eivät ole samalla tasolla kuin muilla yhteiskunnan osa-alueilla. Asiantuntijoiden mukaan kaivosjätteen varastointi tyypillisesti muutaman millimetrin paksuisen muovikalvon päällä tulee suurella todennäköisyydellä pettämään joidenkin kymmenien tai satojen vuosien kuluessa. Myrkyllisten tai haitallisten päästöjen joutumista vesistöön ei voida välttää, ja toimet niiden vähentämiseksi tulevat erittäin kalliiksi yhteiskunnalle. Kaivosyhtiöille ehdotetaan laissa vakuutta kaivoksen jälkihoitoon 30 vuoden ajalle kaivoksen sulkemisen jälkeen, mikä on riittämätöntä vesistöjen puhtauden varmistamiseksi.

Kaivosluvan myöntämisen kynnys on nykyisellään varsin matala ja prosessuaalisesti taakkaa on edelleen paljon kansalaisella. Paikallisten maanomistajien, asukkaiden ja elinkeinonharjoittajien sekä luontoarvojen puolustajien on omalla kustannuksellaan todistettava juridisesti riittävällä ammattitaidolla lupakäsittelyssä ja mahdollisissa valituksissa eri oikeusasteissa malminetsintäluvan tai kaivosluvan myöntämisen esteet.

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Säännösmuutoksen vaikutus kaavoitustarpeeseen on merkittävä. Käytännössä 47.5 §:n uusi muotoilu luovuttaa ratkaisun kaivosluvan myöntämisestä täysin sijaintikunnalle, mikäli luvan myöntämisen edellytykset muutoin täyttyvät. Ratkaisu sisältää laillisuusharkinnan lisäksi tarkoituksenmukaisuusharkintaa, mikä kuuluu oleellisesti kuntien itsehallintoon.

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

- ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan
- ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden

-

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Esityksen tavoitteena on toteuttaa hallitusohjelman strategisen kokonaisuuden ”Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi” tavoitetta kaivosten ympäristönsuojelun parantamisesta. Uudistuksen lähtökohtana on ympäristönsuojelun tason parantaminen, kaivosten toimintaedellytysten varmistaminen sekä paikallisen hyväksyttävyyden ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen. Hallitusohjelmassa tunnistettujen kaivoslainsäädännön uudistamiseen tähtäävien keinojen toimeenpaneminen edellyttää esityksen mukaan kaivoslain lisäksi myös muun kaivostoimintaan soveltuvan lainsäädännön uudistamista. Nyt käsillä oleva hallituksen esitys on sen perustelujen mukaan yksi osa kaivoslainsäädännön uudistamista koskevaa kokonaisuutta.

Kaivostoiminnan vaikutuskohteena ovat vesistöjen biologinen tila, lajiston monimuotoisuus, uhanlaisten lajien tulevaisuus ja kalastuksen harjoittamisen edellytykset. Kaivoslaki vaikuttaa viranomaispäätöksien kautta edellytyksiin harjoittaa kalastusta, kalastukseen liittyviä ja muuhun luontomatkailuun perustuvia elinkeinoja. Vesistöjen puhtaus ja niiden käytettävyys yhdessä muun luonnon puhtauden kanssa ovat edellytyksiä muiden paikallisten luontoelintarvikkeiden kuten marjojen, sienien, poronlihan ja maitotuotteiden tuotantoon ja myyntiin.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa on kirjaukset kotimaisen kalan käytön lisäämiseksi. Maa- ja metsätalousministeriö on laatinut asiasta edistämishjelman. Edellä mainittu asia on syytä pitää mielessä, kun harkitaan toisaalta kaivostoiminnan edellytyksiä uudessa kaivoslaissa ja toisaalta kotimaisen kalan edistämishjelman toteuttamista.

Kalastuslain 40 §:n 1 momentin mukaan ”Viranomaisten on otettava toiminnassaan huomioon kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman kalavarojen käyttöä ja hoitoa koskevat yleiset suuntaviivat.”. Kyseiset käyttö- ja hoitosuunnitelmat laaditaan kalatalousalueiden toimesta. Kalatalouden Keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että sääntelykokonaisuuden on säilyttävä selkeänä siten, että eri laeista johtuvat veloitteet eivät tosiasiallisesti ”katoa” lakiviidaksoon, kun tosiasiallista lupaharkintaa suoritetaan.

Uudessa laissa mainitaan 38 §:ssä ”kalastusalue”. Uuden kalastuslain 379/2015 myötä vanhat kalastusalueet ovat lakanneet ja nykyisin vastaava julkisoikeudellinen yhdistys on nimeltään ”kalatalousalue”.

Rauhala Elias
Kalatalouden Keskusliitto